Jarkko Niiranen
Johtaja
Opetushallitus
11.11.2025 OPH-7146-2025

Opetushallituksen asiantuntijalausunto sivistysvaliokunnalle / Tulevaisuusselonteko

Opetushallitus kiittää mahdollisuudesta lausua Valtioneuvoston tulevaisuuselonteon ensimmäisestä osasta. Opetushallitus keskittyy lausunnossaan kommentoimaan selontekoa eri koulutusmuotojen opetussuunnitelman perusteiden uudistamisen näkökulmasta.

Tiivistelmä

Varhaiskasvatus ja esiopetus

Laadukas varhaiskasvatus tukee lasten kokonaisvaltaista kehitystä, kognitiivisia taitoja, vuorovaikutus- ja tunnetaitoja sekä kielitaidon kehittymistä. Digitalisaation vaikutukset ja lasten digitaalinen hyvinvointi edellyttävät henkilöstöltä vahvaa osaamista. Varhaiskasvatussuunnitelman ja esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet kaipaavat päivitystä vastaamaan muuttunutta toimintaympäristöä ja digitalisaation edistymistä.

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet ovat vuodelta 2014. Niitä on tarpeen uudistaa siinä vaiheessa, kun perusopetuksen opetussuunnitelman perusteita seuraavan kerran uudistetaan.

Perusopetus

Opetussuunnitelman perusteissa on keskeistä edelleen kuvata opetuksen arvopohjaa ja oppimiskäsitystä sekä monialaista tietopohjaa ja tieteellistä tietoa. Laaja-alainen osaaminen on integroitu oppiaineisiin, mutta sen käsitteellistä ja sisällöllistä kuvausta tulisi selkeyttää. Erityisesti tieto- ja viestintäteknologisen osaamisen osalta on tärkeää huomioida tekoälyn vaikutukset.

Kielitaito, eri kulttuurien tuntemus, kulttuurisen viestinnän taito ja taitoja toimia vuorovaikutuksessa ovat keskeisiä tulevaisuuden yhteiskunnassa.

Perustaitoja ei tule tarkastella vain luku-, kirjoitus- ja laskutaitona, vaan osana laajempaa osaamiskokonaisuutta, joka kehittyy eri oppiaineiden opetuksessa. Oppiaineissa opitaan myös tiedonalan käsitteitä ja tekstitaitoja.

Opetussuunnitelman perusteiden laatimisessa on erityisen tärkeää huomioida kestävän kehityksen eri näkökulmat sekä planetaariset rajat. Nämä tekijät määrittävät koulutuksen perustaa jo nykyisin monin tavoin ja niiden merkitys korostuu myös tulevaisuudessa.

Kaksikielisen opetuksen ja kotoperäisten kielten asemaa tulee vahvistaa osana opetussuunnitelmaa ja tuntijakoa. Saamen kielten ja romanikielen asema tulee määritellä selkeämmin osaksi opetuksen kokonaisuutta.

Digitaalinen osaaminen ja tekoälylukutaito ovat keskeisiä tulevaisuuden oppimisen edellytyksiä, ja niiden kehittämisessä tarvitaan johdonmukaista pedagogista otetta ja yhdenvertaisia oppimismahdollisuuksia.

Lukiokoulutus

Tulevaisuuden osaamistarpeet, kuten teknologinen murros ja vihreä siirtymä, edellyttävät perusteiden ennakoivaa arviointia.

Kansallisten perusteiden ja paikallisen toteutuksen välinen suhde on jatkossakin olennainen. Yhdenmukaisuus ja laatu varmistetaan selkeillä yhteisillä tavoitteilla ja arviointiperiaatteilla sekä ohjauksella. Samalla kuitenkin tarvitaan joustavuutta, jotta lukiot voivat vastata alueellisiin ja opiskelijoiden yksilöllisiin tarpeisiin.

Nykyiset perusteet sisältävät laaja-alaisen osaamisen tavoitteet (esim. hyvinvoinnin edistäminen, kestävän tulevaisuuden rakentaminen, digitaalinen osaaminen ml. tekoälyn hyödyntäminen). Tulevaisuudessa on arvioitava, miten nämä tavoitteet toteutuvat ja vastaavat muuttuvaa yhteiskuntaa. Laaja-alaisen yleissivistyksen vahvistaminen, oppiaineiden välisen yhteistyön lisääminen sekä monitieteistä ja luovaa ajattelua ja geneerisiä taitoja kehittävä opiskelu vahvistunee entisestään.

Arvoperusta ja teemat, kuten hyvinvointi, yhteiskunnallinen osaaminen, kestävä kehitys ja kansainvälisyys, ovat keskeisiä. Niiden merkitys korostuu entisestään globaalien kriisien ja teknologisen murroksen myötä.

Lukioiden tulee tarjota vahvaa ohjausta ja tukea opiskelijoille, jotta lukio-opinnot ja siirtymä jatko-opintoihin sujuvat. Hyvinvoinnin edistäminen ja yksilöllisten oppimispolkujen tukeminen ovat keskeisiä erityisesti tilanteessa, jossa opiskelijoiden moninaisuus (mm. kielitausta), kuormitus ja mielenterveyden haasteet ovat lisääntyneet.

Ammatillinen koulutus

Ammatillisella koulutuksella on keskeinen rooli kriisinkestävyydessä, huoltovarmuudessa ja ilmastonmuutokseen sopeutumisessa. Riittävän koulutustarjonnan varmistamiseksi tulee tarkastella määrällisiä koulutustarpeita riittävän pitkälle tulevaisuuteen, jotta voidaan varmistaa riittävä määrä osaajia muun muassa huoltovarmuuden kannalta kriittisiin tehtäviin.

Koulutuksen tulee vastata nopeasti muuttuvan työelämän tarpeisiin ja mahdollistaa jatkuva oppiminen. Tutkinnon perusteiden on oltava joustavia ja uudistettavissa. Ammatillinen koulutus tukee yhteiskunnan eheyttä, nuorten ammatti-identiteettiä ja osallisuutta. Lyhyet koulutukset ja tutkinnon osat tarjoavat mahdollisuuksia osaamisen päivittämiseen.

Taiteen perusopetus

Taiteen perusopetus edistää oppijoiden taiteellista ilmaisua, kulttuurista osallisuutta ja yhteisöllisyyttä. Se tukee oppijan yhteyttä maailmaan ja rohkaisee toimimaan taiteen keinoin. Taide vahvistaa sivistystä, kyseenalaistaa ja uudistaa, ja sillä on merkittävä rooli kulttuurisen moninaisuuden ja kestävän tulevaisuuden rakentamisessa.

Vapaa sivistystyö

Vapaa sivistystyö tukee yhteiskunnan eheyttä, tasa-arvoa ja aktiivista kansalaisuutta. Se edistää monipuolista kehittymistä, hyvinvointia ja jatkuvaa oppimista. Vapaalla sivistystyöllä on tärkeä rooli maahanmuuttotaustaisten ja eri-ikäisten kansalaisten osaamisen kehittämisessä ja yhteiskuntaan integroitumisessa.

Yleistä

Koulutus on merkityksellistä itsessään koko ihmisen elämän ajan. Koulutuksen tehtävänä on sivistyksen turvaamisen lisäksi kasvattaa itsenäisesti ajattelevia ihmisiä, jotka osaavat toimia vastuullisesti ja tehdä kestäviä valintoja suhteessa itseensä, yhteisöönsä sekä yhteiskuntaan sekä ympäristöön. Tulevaisuudessa lasten ja nuorten määrä vähenee ja on hyvin vaihtelevaa eri puolilla Suomea. Samaan aikaan lasten ja nuorten taustat moninaistuvat ja onkin tärkeää pohtia, miten oppimista ja kasvua tuetaan kunkin lähtökohdista käsin. Koulutuksen on oltava saavutettavissa kaikille sekä sen on vastattava ja otettava huomioon moninaiset lähtökohdat. Kulttuurisen moninaisuuden arvostaminen ja kunnioittaminen sekä yhteisöllisyys ja yhdessä tekeminen ovat entistä keskeisemmässä roolissa.

Saavutettavuuden näkökulmasta on huomioitava, että varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen tulisi tehdä yhteistyötä. Yhteistyötä tulisi rakentaa lainsäädännöllä, opetussuunnitelmien perusteilla sekä opettajien koulutuksella ja osaamisella sekä muillakin merkittävillä koulutusjärjestelmää yhdistävillä tekijöillä. Yhteistyö sisältäisi mm. opetuksen saavutettavuuden sekä tilojen käytön. Näin pystyisimme kehittämään koulutusjärjestelmää, joka olisi kaikista näkökulmista saavutettavampi.

Digitalisaation kehittämiselle on olemassa vahva tietopohja varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen tilannekuvista sekä selvityksistä digitalisaation vaikutuksista oppimiseen, osaamiseen ja hyvinvointiin.

Varhaiskasvatus ja esiopetus

Koko elinikäisen, jatkuvan oppimisen perustana tulisi tulevaisuudessakin olla kaikille lapsille saavutettavissa oleva varhaiskasvatus ja esiopetus. Tulevaisuuden tavoitteena on, että yhä suurempi osa lapsista osallistuu varhaiskasvatukseen. Erityisesti maahanmuuttotaustaisten lasten osallistumista varhaiskasvatukseen olisi tärkeää tukea säännölliseksi osallistumiseksi, jotta alkava opinpolku muodostuisi mahdollisimman sujuvaksi. Laadukas varhaiskasvatus ja esiopetus antavat erityisesti heikommassa oleville lapsille paremmat mahdollisuudet menestyä koko koulutuspolulla sekä mahdollisuuden hyvään elämään.

Ensimmäiset velvoittavat varhaiskasvatussuunnitelman perusteet otettiin paikallisesti käyttöön 1.8.2017. Ennen vuotta 2025 perusteita oli päivitetty kaksi kertaa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteita uudistetaan parhaillaan vastaamaan lainsäädännön muutosta, jonka mukaan ei enää ole välttämätöntä laatia paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa (ks. https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/varhaiskasvatussuunnitelman-perusteiden-uudistus-2025).

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet ovat vuodelta 2014. Niitä on tarpeen uudistaa ainakin siinä vaiheessa, kun perusopetuksen opetussuunnitelman perusteita seuraavan kerran uudistetaan. Esiopetuksen osalta on kuitenkin jatkossakin kiinnitettävä huomiota siihen, että sitä järjestetään osana varhaiskasvatusta, ja siten varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen yhteensovittaminen opetussuunnitelmatasolla on välttämätöntä.

Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana on mahdollista tukea lasten kokonaisvaltaista kehitystä. Yhtenä tärkeänä asiana ovat lasten kognitiiviset taidot, jotka kehittyvät lapsilla jo varhaislapsuudesta lähtien. Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen toiminta on tavoitteellista, missä huomioidaan lasten aktiivinen toimijuus.

Pedagogiikan ja toimintakulttuurin tulee säilyttää suomalaiselle varhaiskasvatukselle ja esiopetukselle ominaiset piirteet. Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa on huomioitu lasten luontaiset tavat oppia korostaen leikin merkitystä. Lisäksi sosiaaliset ja emotionaaliset taidot ovat ensisijaisen tärkeitä taitoja oppia. Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa on aina painotettu myös tiedonaloja ja nähty myös sivistyksellisten taitojen oppimisen merkitys tärkeänä.

Perustaitojen merkitys on tärkeää varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. Pienet lapset oppivat kokonaisvaltaisesti, jolloin varhaiskasvatuksessa taitoja on määriteltävä kokonaisuutena.

Vuorovaikutustaitojen sekä sosiaalisten ja tunnetaitojen oppiminen kytkeytyy kaikkeen oppimiseen varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. Lisäksi digitaalinen yhteiskunta vaatii digitaalisen osaamisen edistämistä.

Suomalaisen koulutusjärjestelmän vahvuutena on pidetty erityisesti sitä, että varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen tavoitteet on asetettu pedagogiselle toiminnalle eikä muotoiltu lapsen osaamisen näkökulmasta. Lasten ryhmässä toimimisen taidot sekä yksilöllisten tarpeiden huomioon ottaminen varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa mahdollistavat monipuolisen toiminnan.

Varhaiskasvatus mahdollistaa lapsen kielen kehityksen tukemisen ja siten edistää lapsen kielitaidon edistymistä suomen tai ruotsin opetuskielessä ennen esiopetuksen ja perusopetuksen aloitusta. Tärkeää on huolehtia opettajien ja muun henkilöstön riittävästä suomen tai ruotsin kielen kielitaidosta opetuskielen mukaisesti.

Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa digitaalisten taitojen edistäminen vaatii vankkaa osaamista henkilöstöltä sekä ymmärrystä siitä, että nykyään lapset syntyvät jatkuvasti digitalisoituneempaan yhteiskuntaan eivätkä he nuoresta iästään huolimatta ole irrallaan yhteiskunnasta. Voimassa olevat varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja esiopetuksen opetussuunnitelman

perusteet vaativat päivittämistä, jotta niissä voidaan huomioida digitalisaation eteneminen ja toimintaympäristön merkittävät muutokset. Perusteita on osittain päivitetty digitaalisuuden tuomia mahdollisuuksia, mutta päivitystyötä tarvitaan lisää. Digitaaliset palvelut voivat nykyisiä käytäntöjä paremmin tukea varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön mahdollisuuksia huomioida lasten yksilöllisiä tarpeita ja edistää lasten yhdenvertaisuutta.

Perusopetus

Perusopetus kokoaa koko ikäluokan yhtenäiseen koulutukseen. Edelleen perusopetukseen osallistuminen on oppivelvollisuuden suorittamisen vallitseva tapa. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014 on otettu paikallisesti käyttöön 1.8.2016, ja niihin on tehty sen jälkeen useita täydennyksiä ja muutoksia (https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/perusopetuksen-opetussuunnitelman-perusteet). Laaja oppimisen ja koulunkäynnin tuen uudistus on tullut voimaan 1.8.2025. Oppimisen arvioinnin yhdenvertaisuutta on lisätty useilla toimilla, esimerkiksi tarkentamalla arvioinnin kriteerejä 6. vuosiluokan lukuvuosiarvioinnissa ja päättöarvioinnissa. Parhaillaan opetus- ja kulttuuriministeriön nimeämässä Petteri Orpon hallitusohjelmaan perustuvassa osaamistakuutyöryhmässä valmistellaan oppilaan oppimisen ja osaamisen arvioinnin lainsäädännön uudistusta Lainsäädäntömuutoksen pohjalta käynnistetään perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden kehittämistyö, jonka aikataulu on vielä avoinna.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden pohjalta laaditaan paikalliset opetussuunnitelmat. Perusteet on julkaistu ePerusteet-palvelussa, johon myös paikalliset opetussuunnitelmat pääosin laaditaan (https://eperusteet.opintopolku.fi/#/fi/perusopetus/419550/tiedot). Opetushallitus pitää tulevaisuudessakin tärkeänä sitä, että opetuksen järjestäjät tarkentavat perusteista paikallisesti.

Osana opetus- ja kulttuuriministeriön perusopetuksen tulevaisuustyön kokonaisuutta (ks. https://okm.fi/tulevaisuustyo, https://okm.fi/hanke?tunnus=OKM004:00/2024) Opetushallituksessa on arvioitu opetussuunnitelman perusteiden mahdollisia muutostarpeita eri oppiaineiden sekä laaja-alaisen osaamisen kuvausten näkökulmista. Tulevaisuustyön yhteydessä on tunnistettu, että opetuksen arvoperustan ja oppimiskäsityksen kuvaaminen on edelleen keskeistä. Lisäksi on korostettu, että opetuksen tulee perustua monialaiseen tietopohjaan ja tieteelliseen tietoon. Opetussuunnitelman perusteiden laatimisessa on erityisen tärkeää huomioida kestävän kehityksen eri näkökulmat sekä planetaariset rajat. Nämä tekijät määrittävät koulutuksen perustaa jo nykyisin monin tavoin ja niiden merkitys korostuu myös tulevaisuudessa.

Opetussuunnitelman perusteiden kirjoitustapaa on tulevaisuudessa tärkeää tarkastella entistä laajemmin eri sidosryhmien näkökulmasta. Perusteiden ymmärrettävyyden ja saavutettavuuden varmistamiseksi on tarpeen huomioida opetuksen järjestäjien ja opettajien lisäksi myös huoltajien ja oppilaiden tarpeet. Perusteiden saavutettavuuteen tulee kiinnittää huomiota sekä kielellisen selkeyden että digitaalisen esitystavan osalta. Mikäli opetussuunnitelman perusteita tulevaisuudessa tiivistetään merkittävästi, on opettajille laadittava riittävän kattavaa ja oppiainekohtaista tukimateriaalia sekä täydennyskoulutusta perusteiden soveltamisen tueksi.

Perusopetuksen tulevaisuustyön yhteydessä on nostettu esiin tulevaisuuden Suomen väestö määrä: syntyvyyden vähentyessä ja ikäluokkien pienentyessä myös opetuksen järjestäjien edellytykset järjestää opetusta muuttuvat. Maahanmuuttokaan ei nykyisellään korjaa tai ratkaise tilannetta, mutta asettaa omat vaatimuksensa sille, että maahanmuuttajien ja maahanmuuttotaustaisten koulutuksesta sekä suomen tai ruotsin kielen osaamisesta huolehditaan. Opetussuunnitelman perusteissa kuvattavien suomen ja ruotsin kielen toisen kielen oppimäärien kuvauksia voidaan tulevaisuudessa tarkentaa, mutta tarpeen olisi myös tarkastella oppimääriin

liittyvää lainsäädäntöä ja tarkentaa sen kuvausta, jotta jokainen Suomessa asuva saisi yhdenvertaiset mahdollisuudet oppia ja opiskella Suomessa. Parhaillaan valmistellaan uudistuksia opetussuunnitelman perusteisiin suomi/ruotsi toisena kielenä ja kirjallisuus -opetuksen sekä valmistavan opetuksen osalta (https://www.oph.fi/fi/uutiset/2025/anna-palautetta-perusteluonnoksista-s2-opetus-uudistuu-ja-valmistavan-opetuksen).

Yhteiskunnallisessa ja globaalissa kehityksessä on tunnistettavissa tarpeita, jotka liittyvät yhteiskunnallisen osallisuuden, demokratiataitojen ja muutoskyvykkyyden eli resilienssin vahvistamiseen. Nämä tarpeet on tunnistettu myös eri tulevaisuusskenaarioissa. Kouluyhteisöjen tasolla yhteiskunnallisten taitojen oppimista voidaan jatkossakin tukea osana eri oppiaineiden opetusta. Näiden taitojen vahvistaminen on keskeistä oppilaiden valmiuksien kehittämisessä muuttuvassa toimintaympäristössä.

Tulevaisuusselonteossa esitettyihin skenaarioihin vastataan jo monin tavoin nykyisissä opetussuunnitelman perusteissa. Vuoden 2014 uudistuksessa korostettiin, että perusteet laaditaan vastaamaan tulevaisuuden osaamistarpeisiin. Tällöin otettiin käyttöön **laaja-alaisen osaamisen alueet**, jotka pohjautuvat kansainvälisiin kompetenssikehyksiin ja on sovitettu suomalaiseen kontekstiin.

Laaja-alaisen osaamisen osa-alueet ovat: ajattelu ja oppimaan oppiminen, kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu, itsestä huolehtiminen ja arjen taidot, monilukutaito, tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen, työelämätaidot ja yrittäjyys sekä osallistuminen, vaikuttaminen ja kestävän tulevaisuuden rakentaminen. Nämä osa-alueet on integroitu oppiaineiden opetuksen tavoitteisiin, vaikka ne on kuvattu perusteissa erillisinä kokonaisuuksina. Tulevaisuuden opetussuunnitelmatyössä laaja-alaisen osaamisen kuvausta on tarpeen päivittää sekä sisällöllisesti että käsitteellisesti. Erityisesti tieto- ja viestintäteknologisen osaamisen osalta on tärkeää huomioida teknologinen kehitys, kuten tekoälyn vaikutukset. Lisäksi

laaja-alaisen osaamisen ja oppiaineiden välistä suhdetta tulee kuvata nykyistä selkeämmin.

Opetushallitus tunnistaa, että tulevaisuusselonteossa esitetyt koulutuksen haasteet vaikuttavat opetussuunnitelman perusteiden kehittämistarpeisiin. Oppimistulosten laskun, kuten PISA-tutkimuksissa havaittujen trendien, pysäyttämiseksi on kiinnitetty erityistä huomiota perustaitojen vahvistamiseen. Petteri Orpon hallitusohjelman mukaisesti perusopetukseen on lisätty 1.8.2025 alkaen kaksi vuosiviikkotuntia äidinkieleen ja kirjallisuuteen (vuosiluokille 1–2 ja 3–6) sekä yksi tunti matematiikkaan (vuosiluokalle 1 tai 2). Erityisesti luku- ja kirjoitustaidon heikkeneminen vaikuttaa laaja-alaisesti oppimiseen kaikissa oppiaineissa. Tutkimusten mukaan kaunokirjallisten tekstien lukeminen tukee monipuolisten lukutaitojen kehittymistä. Oppilaiden vapaa-ajan lukemisen ja lukuharrastuksen väheneminen heijastuu siihen, millaiselle lukutaidon tasolle koulussa voidaan yltää.

Opetushallituksen **Lukutaito-ohjelma** (aiemmin Lukuliike) on vuodesta 2019 lähtien tukenut opetussuunnitelman toimeenpanoa tuottamalla tukimateriaalia, järjestämällä koulutuksia ja myöntämällä avustuksia lukutaitoa edistäviin toimiin. Ohjelma on erityisesti tukenut kielitietoista opetusta ja uusien tuntimäärien käyttöönottoa. (https://www.oph.fi/fi/teemat-ja-kehittaminen/lukutaito-ohjelma).

Perustaitoja ei kuitenkaan ole tarpeen tarkastella vain luku-, kirjoitus- ja laskutaitona, vaan laajempana taitojen kokonaisuutena, joka kehittyy kaikkien oppiaineiden opetuksessa yhdessä. Oppiaineissa perustaitojen soveltaminen auttaa oppilasta syventämään osaamista pelkän mekaanisen ”ulkoa muistamisen" sijaan. Jokaisessa oppiaineessa opitaan oppiaineen tiedonalaan liittyviä käsitteitä ja tekstitaitoja, esimerkiksi miten puhutaan ja kirjoitetaan historiaa. Opetussuunnitelman perusteissa edellytetään

toimintakulttuurin periaatteena kuvattua kielitietoista opetusta, jonka tuottaa laajaa eri oppiaineiden opiskelussa tarvittavaa monilukutaitoa.

Euroopan komissio on kiinnittänyt huomiota perustaitojen merkitykseen oppimisessa, kun se on parhaillaan kehittämässä "**osaamisunionia**" eli suunnitelmaa laadukkaan koulutuksen ja elinikäisen oppimisen parantamiseksi (https://commission.europa.eu/topics/eu-competitiveness/union-skills_fi). Osaamisunionin määrittelyssä korostuvat perustaitoina lukutaito, matemaattiset ja luonnontieteelliset taidot (STEM) sekä digitaaliset taidot.

Tulevaisuuden osaamistarpeissa korostuu erityisesti **medialukutaito** ja **tiedonhallinnan taidot**, kuten mis- ja disinformaation tunnistaminen, jotka kietoutuvat laajasti digitaalisen osaamisen kokonaisuuteen. Näitä taitoja opitaan osana eri oppiaineita, mutta tulevaisuuden opetussuunnitelman perusteissa olisi nykyistä systemaattisemmin tärkeää kuvata, miten eri tiedonaloihin liittyvästä tiedonhallinnasta pidetään jatkossa huolta. Nykyisen mediakentän hajanaisuus voi vielä tulevaisuudessa lisääntyä, jolloin tieteellisen ja journalistisen tiedon tuottamisen edellytykset vaikeutuvat. Siksi erityisesti perusopetuksen tehtävänä on osoittaa tiedon tuottamisen ja muokkaamisen menetelmät ja opettaa kriittistä sekä kulttuurista lukutaitoa.

Vähemmälle tulevaisuusselon skenaarioissa on kiinnitetty huomiota **vuorovaikutustaitojen ja kielitaidon merkitykseen** tulevaisuuden yhteiskunnissa ja globaalissa maailmassa elämiseen. Kielitaitoa tai kielen merkitystä ei tulevaisuusskenaarioissa pohdita lainkaan. Blokkien maailma – osiossa mainitaan, että "Suomen kaltaisten pienten kulttuuri- ja kielialueiden elintila ja globaalit vaikutusmahdollisuudet kapenevat". **Kielitaitoa, eri kulttuurien tuntemusta, kulttuurisen viestinnän taitoja ja taitoja toimia vuorovaikutuksessa** tarvitaan tulevaisuudessa edelleen – riippumatta tulevaisuusskenaariosta. Sujuvan vuorovaikutuksen rakentumiseen tarvitaan kielitaitoa niin äidinkielissä tai valtioiden virallisissa

kielissä kuin muissakin kielissä. Suuri osa tulevaisuudenkin töistä tehdään erilaisissa yhteisöissä, ja moninainen vuorovaikutus kansainvälisesti on edellytys myös kansainvälisten suhteiden hoitamisessa. Äidinkielen ja kirjallisuuden, toisen kotimaisen kielen ja vieraiden kielten opetuksessa ja kaikkien oppiaineiden kielitietoisessa opetuksessa kehittyvät kieli-, monilukutaito- ja vuorovaikutusosaaminen kehittävät tulevaisuudessa tarvittavaa osaamista.

Kaksikielistä opetusta ja kielikylpytoimintaa on tärkeää tukea ja jatkaa myös tulevaisuudessa. Kaksikielistä opetusta on kielikylpyopetuksen lisäksi opetus, jossa osa oppiaineista tai miltei kaikki oppiaineet opetetaan muulla kuin koulun opetuskielellä, kuten englanniksi, saksaksi, ranskaksi, venäjäksi tai espanjaksi. Mahdollistamalla laajemman kaksikielisen opetuksen kielikirjona Suomen kielivaranto monipuolistuisi.

Kansalliskielistrategissa (2021) määritellään, kuinka kansallista kielivarantoa lisätään kansalliskielissä (toinen kotimainen kieli, suomi ja ruotsi), kotoperäisissä kielissä (saamen kielet, romani, viittomakielet ja karjalan kieli) ja vieraissa kielissä. Kansalliskielistrategia antaa taustan kielten opetuksen kehittämiselle perusopetuksessa. Kansalliskielistrategiassa ja Kielipoliittisessa ohjelmassa on nimetty Suomessa vahastaan puhutut muut kuin kansalliskielet yhteisen kattokäsitteen, **kotoperäiset kielet**, alle. Niiden opetukseen ja opetuksen järjestämiseen liittyvät ongelmat on tunnistettu: kelpoisten opettajien ja oppimateriaalin puute sekä opetuksen saavutettavuus ovat edelleen ongelmana. Erityisen ongelmallinen opetuksen saavutettavuuden kannalta on se, että saamen kielten ja romanikielen opetus järjestetään pääosin perusopetusta täydentävänä opetuksena (ns. Opetussuunnitelman perusteiden liitteet), vaikka mahdollista olisi myös oppimäärien tarjoaminen osana äidinkielen ja kirjallisuuden opetuksen oppimääriä.

Kotoperäiset kielet ovat osa Suomen kielimaisemaa. Näiden kielien, romanin, saamen kielien ja viittomakielien, tulisi näkyä osana opetussuunnitelmaa niin, että ja ne ovat osa varsinaista opetussuunnitelmaa ja tuntijakoa. Tämä tukisi yleistä tietoisuutta kotoperäisisten kielten vähemmistöistä ja Suomen alkuperäiskansasta, saamelaisista. Nykyiset saamen kielien ja romanikielen perusopetusta täydentävät oppimääräkuvaukset asettavat nämä kotoperäiset kielet eriarvoiseen asemaan. Kotoperäisten kielten opetussuunnitelman perusteet tulisi muotoilla selkeäksi osaksi perusteita samaan tapaan kuin muiden kielten perusteet niin, että sisällöissä huomioidaan kieli- ja kulttuurikohtaiset erityispiirteet. Esimerkiksi äidinkieli ja kirjallisuus -oppiaineen muuttaminen “kieli ja kirjallisuus” -oppiaineeksi ja oppimäärien määrittely ja opetusjärjestelyjen mahdollistaminen uudella tavalla tukisivat kansalliskielten (tavallisimmat opetuskielet) ja kotoperäisten kielten muodostamaan kokonaisuutta. Tällä hetkellä saamen kielen A1- ja B2-oppimäärät määritellään Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014) vieraiksi kieliksi. Tämä on harhaanjohtavaa, ja saamen kielet tulisikin määritellä kotoperäisiksi kieliksi.

Laajempi koko opetussuunnitelman perusteista koskeva tarve on se, että saamen kielten ja kulttuurien sekä romanikielen ja kulttuurin tulisi olla osana eri oppiaineiden opetuksen tavoitteita (esimerkiksi historiassa, maantiedossa, musiikissa, käsityössä). Näin nämä sisällöt tulisivat pikkuhiljaa myös opettajankoulutukseen. Ella Mattilan tekeillä olevan väitöstutkimuksen aiheena on saamen kielen ja kulttuurin näkyvyys opettajankoulutuksessa (https://research.tuni.fi/het/blog/ella-mattila-saamelaistietoa-opettajankoulutuksessa/). Alustavien tulosten mukaan tilanne on huono.

Aineeton kulttuuriperintö **taide- ja taitoaineissa** perusopetuksen perusteiden kannalta katsottuna vahvistaa yhteisöllisyyttä ja osallisuutta, edistää kulttuurista moninaisuutta ja suvaitsevaisuutta, antaa oppilaille

juuret ja ymmärryksen omasta ja muiden kulttuurista sekä mahdollistaa luovan ja kokemuksellisen oppimisen. Taide- ja taitoaineiden tarjoama aineeton kulttuuriperintö on tärkeää myös kestävyyskasvatuksen kannalta, sillä se tarvitsee konkreettisia, kulttuurisesti merkityksellisiä sisältöjä, joiden avulla perusopetuksessa olevat lapset ja nuoret hahmottavat tulevaisuuden maailmaa.

Digitaaliseen osaamiseen liittyviä kirjauksia on tulevaisuusselonteossa monessa kohdassa, ja ne kietoutuvat yhteen medialukutaidon tarpeiden kanssa. Digitaalinen osaaminen korostuu, kun erityisesti generatiivinen tekoäly muuttaa merkittävästi työtä ja työelämää. Vakavasti on pohdittava, mikä suhde tulevaisuudessa on tiedon ja taidon opettamisella. Jos tieto on kaikkien saatavilla nopeasti, taidon osaamisen merkitys kasvaa. Taitojen opettamista tulisi siis lisätä, jotta tietoa osataan hyödyntää ja soveltaa tarkoituksenmukaisilla tavoilla.

Perusopetuksessa luodaan digitaalisen sivistykseen perustaa. Tutkimusten mukaan hyvä digitaalinen osaaminen lisää digitaalista hyvinvointia. Perusopetuksessa lasten ja nuorten digitaalista hyvinvointia voidaan vahvistaa erityisesti edistämällä heidän valmiuksiaan toimia digitaalisissa ympäristöissä vastuullisesti ja turvallisesti sekä opettamalla digitaalisten palvelujen vaikutuksesta hyvinvointiin, kuten siitä, miten algoritmit toimivat ja miksi sovellukset koukuttavat.

Digitalisaation myötä suomalaisessa yhteiskunnassa ja globaalisti tapahtuneet muutokset ovat tuoneet uusia osaamistarpeita. Mis- ja disinformaation tunnistaminen ja torjunta, informaatiovaikuttamisen tunnistaminen sekä kyberturvallisuutta ylläpitävä osaaminen ovat esimerkkejä jokaiselle kuuluvista taidoista, joita tulee edistää jo perusopetuksessa. Tekoälyn käytön myötä opiskelussa ja työelämässä tarvittava digitaalinen osaaminen ja monilukutaito ovat laajentuneet sisältämään tekoälylukutaidon. Oppimisessa korostuu kyky käsitellä tietoa

kriittisesti. Tekoälyn käyttö opetuksessa ja oppimisessa edellyttää tekoälylukutaidon kehittämistä: oppilaan on ymmärrettävä ainakin tekoälyn toimintalogiikoita, tekoälyn käyttöön liittyviä oikeuksia ja velvollisuuksia, tekoälyn eettistä ja kestävää käyttöä sekä erityisesti kriittistä ajattelua.

Tutkimus- ja selvitystiedon mukaan (2024–2025) opetuksen digitalisaatio on edennyt kunnissa eri tahtiin. Opettajien digipedagogisessa osaamisessa on suurta vaihtelua, mistä on paikoin seurannut digitalisaation mahdollisuuksien yksipuolinen hyödyntäminen opetuksessa ja oppimisessa. Oppilaiden digitaalinen osaaminen on eriytynyt, eivätkä kaikki oppilaat ole saaneet riittävää digitaalista osaamista opiskelun tueksi ja toimiakseen yhteiskunnassa. Kuntien opetuksen digistrategioissa ja -suunnitelmissa laadussa ja ajantasaisuudessa on vaihtelua. Kehityskulun seurauksena oppilaiden yhdenvertaisuus ei aina toteudu.

Voimassa olevat perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet ovat digitalisaation etenemisen ja toimintaympäristön merkittävien muutosten näkökulmasta osittain vanhentuneet. Perusteita tulisikin päivittää kuvaamaan perusopetuksessa edellytettyä osaamista ja vastaamaan digitalisaation tuomia mahdollisuuksia oppimiseen ja opetukseen (ml. tekoäly). Opetuksessa tulee vahvistaa tiedonalalähtöistä digitaalista osaamista ja kriittistä digitaalista lukutaitoa (osana monilukutaitoa ja digitaalista osaamista). Digitaaliset palvelut voivat nykyisiä käytäntöjä paremmin tukea oppilaan yksilöllisiä tarpeita ja edistää oppilaiden yhdenvertaisuutta. Digitaalisten laitteiden ja palvelujen käyttö oppimisessa edellyttää johdonmukaista kaikkien oppilaiden opiskelutaitojen kehittämistä.

Oppimisanalytiikan ja tekoälyn yhä kehittyessä niiden hyötyjä tulee jatkossa paremmin valjastaa oppimisen edistämiseen ja opetuksen kehittämiseen.

Lukiokoulutus

Lukiokoulutuksen laaja uudistushanke käynnistettiin vuonna 2017. Se on sisältänyt lukiolain, lukiokoulutusta koskevan valtioneuvoston asetuksen ja

ylioppilastutkinnon säädösten sekä lukion opetussuunnitelman perusteiden uudistamisen. Lukiouudistuksen tavoitteena on osaltaan nostaa kansakunnan koulutustasoa, jotta Suomi menestyisi mahdollisimman hyvin tulevina vuosikymmeninä. Lisäksi uudistuksella on haluttu lisätä lukiokoulutuksen vetovoimaa yleissivistävänä, korkeakouluihin jatko-opintokelpoisuuden antavana koulutusmuotona, vahvistaa koulutuksen laatua ja oppimistuloksia sekä sujuvoittaa siirtymistä toisen asteen opinnoista korkea-asteelle.

Nykyiset Lukiokoulutuksen opetussuunnitelman perusteet (Lops-perusteet) annettiin vuonna 2019. Paikalliset opetussuunnitelmat laadittiin ja otettiin käyttöön 1.8.2021 alkaen. Perusteet pohjautuvat lukiolakiin (714/2018) ja niissä korostetaan opiskelijalähtöisyyttä, opiskelijoiden hyvinvointia ja oppimisen tukea, laaja-alaista osaamista, ohjausta ja yksilöllisiä opintopolkuja sekä jatko-opinto-, työelämä- ja kansainvälisyysvalmiuksia.

Lukiokoulutuksen eheyttämiseksi lukion opetussuunnitelman perusteisiin on muotoiltu laaja-alaisen osaamisen osa-alueet, jotka muodostavat kaikkien oppiaineiden yhteiset tavoitteet: 1) hyvinvointiosaaminen, 2) vuorovaikutusosaaminen, 3) monitieteinen ja luova osaaminen, 4) yhteiskunnallinen osaaminen, 5) eettisyys ja ympäristöosaaminen sekä 6) globaali- ja kulttuuriosaaminen. Laaja-alainen osaaminen auttaa suuntaamaan oppiaineissa opittuja tietoja ja taitoja käytännön elämään. Laaja-alainen osaaminen viittaa oppimisen ja osaamisen perustana oleviin kognitiivisiin taitoihin, metataitoihin sekä ominaisuuksiin, joita tarvitaan opiskelussa, työssä, harrastuksissa ja arjessa. Se luo myös edellytykset tiedoille ja taidoille, joiden avulla voidaan hallita muutosta digitalisoituvassa ja monimutkaistuvassa maailmassa.

Lops-perusteiden oppimisen tuen ja erityisopetuksen osio (luku 4.2) on uudistettu ja on tullut voimaan 1.8.2025. Tämä vahvistaa opiskelijoiden oikeutta oppimisen tukeen ja yhdenvertaisiin oppimismahdollisuuksiin.

Pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelman linjauksen mukaisesti englanninkielisen ylioppilastutkinnon suorittaminen mahdollistetaan syksystä 2028 alkaen. Uudistuksen tavoitteena on vahvistaa Suomen houkuttelevuutta kansainvälisten toimijoiden ja paluumuuttajien joukossa sekä parantaa heikosti suomen tai ruotsin kieltä taitavien nuorten sivistyksellisiä oikeuksia. Tehtyjen säädösmuutosten perusteella Opetushallitus valmisteli ja antoi päivitetyt englanninkieliset lukion opetussuunnitelman perusteet englanninkielistä lukiokoulutusta varten maaliskuussa 2025. Englanninkielinen lukiokoulutus on luvanvaraista ja mahdollista aloittaa aikaisintaan 1.8.2026.

Opetushallitus seuraa perusteiden toimivuutta ja tukee eri tavoin paikallista opetussuunnitelmatyötä ja sen toimeenpanoa systemaattisesti.

Tulevaisuusselonteon nostamat haasteet ja mahdollisuudet

Selonteon luku 9.3 korostaa, että koulutus- ja osaamistason nosto on Suomelle kohtalonkysymys. Luku 12.10 tuo esiin osaamisen kehityskulkujen epävarmuuden: teknologinen murros, vihreä siirtymä ja globaalit kilpailuasetelmat muuttavat osaamistarpeita radikaalisti. Lops 2019 -perustemääräys on edelleen ajankohtainen ja vastaa esille nostettuihin tulevaisuushaasteisiin varsin hyvin. Selvää on, että jatkuvat toimintaympäristön muutokset ja Tulevaisuusselonteon skenaariot (teknologinen murros, vihreä siirtymä, osaamisen kriittisyys) edellyttävät ennakoivaa arviointia perusteiden seuraavista päivitystarpeista. Perusteiden kehittämis- ja uudistustyössä tulee kiinnittää huomiota seuraaviin näkökohtiin:

- Ops-perustejärjestelmä: Kansallisten perusteiden ja paikallisen toteutuksen välinen suhde on jatkossakin olennainen. Yhdenmukaisuus ja laatu varmistetaan selkeillä yhteisillä tavoitteilla ja arviointiperiaatteilla sekä ohjauksella. Samalla kuitenkin tarvitaan joustavuutta, jotta lukiot voivat vastata alueellisiin ja opiskelijoiden yksilöllisiin tarpeisiin.

- Oppiaineet ja laaja-alainen osaaminen: Nykyiset perusteet sisältävät laaja-alaisen osaamisen tavoitteet (esim. hyvinvoinnin edistäminen, kestävän tulevaisuuden rakentaminen, digitaalinen osaaminen ml. tekoälyn hyödyntäminen). Tulevaisuudessa on arvioitava, miten nämä tavoitteet toteutuvat ja vastaavat muuttuvaa yhteiskuntaa. Laaja-alaisen yleissivistyksen vahvistaminen, oppiaineiden välisen yhteistyön lisääminen sekä monitieteistä ja luovaa ajattelua ja geneerisiä taitoja kehittävä opiskelu vahvistunee entisestään.
- Läpileikkaavat teemat: Arvoperusta ja teemat, kuten hyvinvointi, yhteiskunnallinen osaaminen, kestävä kehitys ja kansainvälisyys, ovat keskeisiä. Niiden merkitys korostuu entisestään globaalien kriisien ja teknologisen murroksen myötä.
- Oppimisen tuki ja ohjaus: Lukioiden tulee tarjota vahvaa ohjausta ja tukea opiskelijoille, jotta lukio-opinnot ja siirtymä jatko-opintoihin sujuvat. Hyvinvoinnin edistäminen ja yksilöllisten oppimispolkujen tukeminen ovat keskeisiä erityisesti tilanteessa, jossa opiskelijoiden moninaisuus (mm. kielitausta), kuormitus ja mielenterveyden haasteet ovat lisääntyneet.

Ammatillinen koulutus

Tulevaisuusselonteossa esitetyt skenaariot edellyttävät kaikki vahvaa panostusta koulutukseen ja osaamisen vahvistamiseen. Nopeasti muuttuvassa yhteiskunnassa tärkeitä taitoja ovat oppimaan oppimisen taidot, kriittinen suhtautuminen ja ongelmanratkaisutaidot. Lukuisat muutos- ja epävarmuustekijät geopolitiikassa, teknologisessa kehityksessä, ympäristössä ja työelämässä korostavat perustaitojen merkitystä ja jatkuvan kokonaisvaltaisen itsensä kehittämisen tärkeyttä sekä oman terveyden ja jaksamisen ylläpitämistä. Henkisen kriisinsietokyvyn ja maanpuolustustahdon ylläpitämiseksi on tärkeää vahvistaa osaamista ja sivistystä ammatillisessa toisen asteen koulutuksessa.

Opetushallitus korostaa, että vaikka koulutustason nosto ja korkeakoulutettujen määrän lisääminen ovat tärkeitä, myös ammatillisella osaamisella ja koulutuksella on tulevaisuudessakin erittäin merkittävä roolinsa. Hyvin monet yhteiskunnan toimivuuden kannalta kriittiset tekijät eivät toimi ilman ammattilaisia. Ammatillisten osaajien varmistamisella myös tulevaisuudessa on tärkeä roolinsa kriisinkestävyydessä. Mahdollisessa kriisitilanteessa on tärkeä huolehtia ruokahuollosta, terveydenhuollosta, logistiikasta ja infrastruktuurin kunnossapidosta, ja näissä kaikissa tarvitaan käytännön ammattilaisia. Suomen omavaraisuuden ja huoltovarmuuden varmistamiseksi on huolehdittava, että meillä on riittävästi ammatillisen koulutuksen suorittaneita osaajia ja heille on tarjolla myös tulevaisuudessa jatkuvan oppimisen mahdollisuuksia.

Koulutuksella ja osaamisen kehittämisellä on tärkeä tehtävänsä myös väistämättä tapahtuvan ilmastonmuutoksen hillinnässä ja siihen sopeutumisessa sekä digivihreän kaksoissiirtymän toteutumisessa. Uudenlaisten teknologisten innovaatioiden kehittämisellä ja käyttöönotolla voidaan tukea entistä resurssitehokkaamman ja puhtaamman tuotannon syntymistä. Tällä tuetaan Suomen kilpailukykyä ja talouskasvua. Nopea teknologinen kehitys ja ilmastonmuutoksen vaikutukset edellyttävät ammatilliselta koulutukselta työelämän osaamistarpeiden ennakointia ja herkkää reagointikykyä. Ammatillisen koulutuksen uudistumisella on keskeinen roolinsa siinä, että eri alojen ammattilaiset saavat valmiuksia ottaa käyttöön uusia teknologisia ratkaisuja ja näin osaltaan tukea kestävyyssiirtymän toteutumista. Opetushallitus valmistelee ammatillisen koulutuksen tutkinnon perusteet eri ammattialoille, ja kiihtyvässä muutostahdissa perusteiden on oltava työelämätarpeiden mukaisesti joustavia ja nopeasti uudistettavissa.

Riittävän koulutustarjonnan varmistamiseksi tulee tarkastella määrällisiä koulutustarpeita riittävän pitkälle tulevaisuuteen, jotta voidaan varmistaa riittävä määrä osaajia muun muassa huoltovarmuuden kannalta kriittisiin

tehtäviin. Koulutusjärjestelmässä tarvitaan myös erilaisia ohjauskeinoja vastaamaan sopivasta tasapainosta erilaisten osaajien välillä. Tarvetta on sekä asiantuntija- että käytännön ammattitehtävissä toimiville. Ikäluokkien pienentyessä koulutustarpeiden ennakoinnin tärkeys tulee korostumaan entisestään.

Koulutuksella on merkittävä tehtävänsä myös yhteiskunnan koheesion ja yhteenkuuluvuuden kannalta. Ammatillisella koulutuksella vahvistetaan nuorten ammatti-identiteettiä ja tuetaan sitä, että ketään ei jäisi yhteiskunnan ja työelämän ulkopuolelle. Erilaisten epävarmuuksien aikakaudella on tärkeää huolehtia siitä, että oppivelvolliset saavat riittävästi opetusta ja tukea ammatillisissa opinnoissaan. Jatkuvasti muuttuvan työelämän tarpeisiin ja aikuisten osaamisen päivittämiseen ja täydentämiseen on jatkossa tarpeen vastata nopeasti myös tutkintoa lyhyemmillä koulutuksilla. Ammatillisen koulutuksen tutkintojen osat, joita on kansallisesti laadittu yli 3000 työtehtävään, tarjoavat tähän paljon mahdollisuuksia.

Taiteen perusopetus

Taiteen perusopetuksella on yhteiskunnallisesti merkittävä rooli, sillä sen perimmäisenä tarkoituksena on saattaa oppilas yhteyteen maailman, kulttuurin ja taiteen kanssa sekä rohkaista häntä osallistumaan ja toimimaan taiteen keinoin maailmassa. Lisäksi se antaa kaikille opetukseen osallistuville taiteen tuomaa iloa ja yhteisöllisyyden kokemusta. Taiteen perusopetus kehittää pitkäjänteisesti oppijoiden valmiuksia ilmaista itseään ja taiteellista osaamistaan. Taiteen merkitystä yhteiskunnalle voidaan kuvailla professori Arto O. Salosen sanoin: taide kyseenalaistaa, uudistaa ja ylevöittää. Se hakee vastauksia kysymyksiin, millainen maailma voisi olla, mitä elämä voisi olla ja mitä ihmisyys voisi olla.

Vapaa sivistystyö

Tulevaisuusselonteon kannalta huomionarvoista on, että vapaan sivistystyön koulutuksilla edistetään yhteiskunnan eheyttä, tasa-arvoa ja aktiivista kansalaisuutta, sillä koulutusten tavoitteena on edistää myös ihmisten monipuolista kehittymistä ja hyvinvointia. Vapaalla sivistystyöllä on merkittävä rooli myös maahanmuuttotaustaisten ja eri-ikäisten kansalaisten osaamisen kehittämisessä ja integroinnissa yhteiskuntaan. Vapaa sivistystyö tukee merkittävällä tavalla jatkuvan oppimisen ja aktiivisen toimijuuden tavoitteita sekä sivistyspääoman vahvistumista.